

(1) Nemrég igen intenzív évet töltöttem Vasadi Péterrel. Persze nem személyesen vele, hanem a könyveivel – a huszonegy verses, három szépprózai kötetet, tizenkét esszévalogatást, egy regényfordítást és egy dialóguskötetet tartalmazó életművel.

18 Szénási Zoltán

„NYILAK LÁTHATAT- LAN LÁNGGAL”

Szubjektív jegyzetek egy
könyvhöz

Intenzív megmerítkezés volt, mely nem hagyja érintetlenül az embert. Úgy értem, az értelmezői professzió (tfh. van ilyen) túl mozgásba jön az emberi is. Szó a VP-olvasásnak – legyen szó versekről, esszékről vagy prózáról – kikerülhetet-

len következménye, feltéve persze, hogy az olvasó átadja magát a szövegnek, hagyja szabadon működni önmagában.

(2) Emlékszem, amikor első kritikáimat írtam a könyveiről a *Vigiliába*, mennyire idegen volt számomra VP esszéiben az a szilárd bizonyosság és megingathatatlan Istenhit, amivel a vallásról, hitről, Istenről, de általában a világ dolgairól írt. Saját bizonytalanságomnak, gyengeségemnek a tökéletes elmentétét éreztem benne, de végül valahogy úgy lett ezzel is, mint a személyes kapcsolatunkkal: a második találkozásunkkor (az első éppen az *Új Forrás* negyvenéves jubileumi estjén volt) már mint régi ismerőst köszöntöttük egymást, s a beszélgetés úgy folyt, mintha több évtizede tartana köztünk.

Ma már mindaz, ami régen idegenül hatott, ismerőssé vált. Pontosan tudom, új könyvében milyen tematikákat jár majd körül, hogy lesz szó benne a művészetéről, hangsúlyosan az irodalomról, a hit aktuális kérdéseiről, a kereszténység és mai világ viszonyáról, kapunk finom kor- és egyházkritikát s egy kis nyelvhelyességi útmutatást. Az esszéíró Vasadi olyan, mint mikor valaki állandóan szétszed egy hatalmas épületet (legyen stílszerűen ez most egy katedrális), aztán ugyanazokból építőelemekből újraalkotja, s a téglák, hatalmas kötömbök minden esetben új, de legbensőbb lényegét tekintve a réggel tökéletesen azonos építményt hoznak létre. VP esszéiben éppen az az érdekes, ahogy az Ugyanaz mindig másként fejeződik ki. Vagy tovább fokozva a képekben való tobzódást (képzavart?): VP írásai mint – Petrarca¹ (pontatlanul) címbe emelt versrészletével „nyilak röppentek láthatatlan lánggal”. Valami megmagyarázhatatlan delejesség hat át minden mondatot.

Előbbinek némileg ellentmondva: az a gondolkodói magatartás, mely VPt jellemzi, mindig az egyetemes egész megragadására törekszik, de legalábbis annak igényével tesz mérlegre mindent, akkor is, amikor jegyzetlapjait

írja. S ez a jegyzetelés legalábbis két értelmű: megjegyzést fűz és kijegyzetel. Megjegyzést fűz a világ dolgaihoz, szellemi jelenségeihez, de úgy, hogy közben kiszűri az öröklött és újonnan születű szellemi munkák legjavát. (Erről bővebben lásd: következő jegyzet.)

19

(3) Ha létezik ma keresztény (ihletettségmentű) irodalom, akkor VP annak mindenképpen egyik meghatározó alakja. Számtalan példát találunk arra, hogy a kortárs irodalom a keresztény hagyományhoz (mint motívumkincshez, műfaji tradícióhoz, beszéd- vagy gondolkodásmódhoz) fordul, de még azoknál a szerzőknél is, akiknél pedig az írásnak, olvasásnak irodalmon túli tétje mutatkozik, mintha elkerülhetetlen lenne a dogmatikai hátsársértés. Pilinszky mondta egy interjúban, amikor katolikus költő voltára kérdeztek rá: „Sokat gondolok Jézusra, bár mint minden igaz hívő, eretnek is vagyok. Mert aki nem hisz, csak az nem eretnek.” VP-nél nem érzek ilyen kockázatot, sem az esszéiben, sem a verseiben. Nála a kifejezés ereje, a nyelv megtalálásának vágya mozgatja a szöveget, s az állandó szellemi gyarapodás igénye.

Ez utóbbi a mostani kötet címadásának is a magyarázata: „A kötet címét ugyanúgy nem kell megfejteni – olvashatjuk a fülszövegben –, mint egy tömör verssort. Sokan vagyok, mert sokan, igen sokan vannak bennem, szinte másodpercenként érkezik, bukkan föl valaki (bent, belül), akár szerves egységben, az életével, vagy csak egy hosszan (örökké) tartó villanásával, szavával, művével, énekével, érintésével; számolhatatlan szemű ember-hálóban, szó-hálóban – s ez az életem.” Ez a kötet – talán nem tévedek – egy újabb fontos gyarapodást is dokumentál: Tomaš Halík neve és gondolatai válnak kiemelkedően fontossá a kötet záró esszéiben. Nem tudom megúszni ezt a közhelyes fordulatot, de amit VP ír Halíkról, az maximálisan vonatkoztatható őrá magára is: „Tudom, hogy Tomaš Halík mondatai, mondatainak kritikai tartalma, a szókimondás kíméletlensége, tényleges tapasztalatokra épülő és utaló egyenessége, néhol iróniája meghökkenti az olvasót. Akit egyházhűsége, egyházszeretete kötelez, az nem fél a valóságtól – az eljövendőtől sem –, annak az evangéliumi »kemény beszédet« tisztelnie kell, elmélnednie rajta, sőt, hitének szüksége szerint változtatnia, s magának változnia kell.” (*Halík-iáda*)

(4) A 2011-es *Opál beszéd* fülszövegében olvastam egy részt, ami akkor nagyon megragadott: „A közelmúlt nagy magyar (s néhány nem magyar) íróival hozott össze a sorsom, ami – egy kirekesztettnek – áldásszámba megy.” A „kirekesztettséget” itt úgy értettem, hogy VP mintha elégedetlenül reagálna hajdani, s mostani helyzetére (hol van VP helye a kortárs magyar irodalom

kánonjában?), s ezt meg is kérdeztem tőle. A válasz: „Nem. Amikor én szólok, akkor a kirekesztettek nevében szólok, de nekem a számra nem jön ilyen di-
rekció. Vagy a kirekesztettek kirekesztését átveszem és érzem. Az életem
során – finoman fogalmazva – gyakran megváltak tőlem, de észre kel-
20 lett vennem, hogy minden egyes esetben nyertem velem. Ismeretben,
helyzetben, érzésben, növekedésben. Nem valami külső kirekesztésről
van tehát szó, hanem éppen ellenkezőleg, ha ezt a belső folyamatot nem en-
gedik bennem, akkor ideges leszek. Nem tudok a törvényemtől megszaba-
dulni, de hogy a törvényem maga milyen, az nincs az orromra kötve. [...] A kirekesztésről azt tudom mondani, hogy annak nem lehet örülni, hogy az
embernek hirtelen egzisztenciális gondjai támadnak, de azt tapasztaltam,
hogy ahogy dobtak, vagy kényszerítettek egyik helyről a másikra, mindig én
jöttem ki belőle valamilyen módon győztesen.” („*a Szent az túlerő*”. *Vasadi Péterrel Finta Gábor és Szénási Zoltán beszélget, Kultúra és Kritika: A PPKÉ BTK Esztétika tanszékének kritikai portálja*) Így végül is helyére került, a dolog legalábbis. S most a legújabb esszékötetet olvasva újra találkozom ezzel a szövegrészlettel. Ez is az ismerősség, az otthonosság tapasztalata. Úgy érzem, ebben a szövegben már én is benne vagyok.

(5) Ugyanide tartozik a konzervativizmus kérdése, amit VP esetében is több-
féleképpen fel lehet tenni. Például úgy, hogy a posztmodernnel szemben kri-
tikus költői, gondolkodói szembenállás szükségszerűen konzervatív-e? Azt hiszem, ha a posztmodern alatt sommásan értékrelativizmust értünk, akkor VP írói-költői szemléletének értékrendje vitathatatlanul konzervatív-
nak tekinthető. De hogy maga valóban konzervatív lenne, azt nem hiszem. A következők miatt. Egyik esszéjében nem szó, hanem értelem szerint idézi Pilinszky egy naplójegyzetét: „A legmélyebb már csak a konzervatívok veszé-
lye. Ők egy transzcendens világ kiüresedett romjait lakják, élnek hazudva egy múzeum hideg oltárát. Sokszor úgy” – látszik – „hogy az ő szívüket már csak egy súlyos bűn mozdíthatja meg, mivel az éj elől oltárokkal bátyázták el magukat.” (*Bepillantás*)

Pilinszky az idézett szöveghelyen a konzervatívok mellett a diabolikus és a realista művészekről ír, előbbiről ezt: „A diabolikus művészen a tovább-
jutás láza a vonzó. Hogy kilép és továbblép. Hogy elindítja a metafizikai láncreakciót. Lehetősége a jobb latoré és Mária Magdolnáé.” VP egészen bizonyosan nem diabolikus művész (PJ sem volt az szerintem), de mindketten szembenéztek a Rosszal, megtapasztalták az emberi gonoszság legmélyebb poklait, s ez a tapasztalás lett (bár másként) művészetük alapja.

(6) Még mindig a Pilinszky-naplóknál s a konzervativizmusnál maradván, más-
hol ezt írja: „A kereszténység mint a legalapvetőbb ugrás a bizonytalanságba.

Antikonzervatív. Nyitottság. Feltétel nélküli. Egyetemességében elsősorban kozmikus érvényű és időtlen. Kereszténynek lenni annyi, mint gyökértelessé válni.” Emellé odateszem VP egyik esszéjének egyik részletét, minden különösebb magyarázó kommentár nélkül: „Azt hiszem, a világ globalitása (nem globalizmusa) nemcsak elkerülhetetlen, hanem az emberiség vi- 21 tathatatlan, mind jobban terjedő s már nem is nélkülözhető technizáltsága okán nemhogy nem rossz, hanem kifejezetten az emberiség konvergálódását, egymás felé hajló egyesülését, s *éppen ezért* egymás specifikumainak összeadódását, az »összeg« megtartását és növekedését szolgálva is – jó. Két történelmi folyamat, folytonosság egyszerre érvényesül: egyrészt teljesülni akar a mozaikos emberiség familiáris, lehetséges evilági egysége, amelynek sem túlhatalmi, sem igazságtalan, sem önző faji akadálya nem lehet, másrészt a hagyományból fölmerülő s elfeledettnek gondolt népi, nemzeti, lélektani különbözősége mind jobban karakterizálódva, *de* beilleszkedve akar megjelenni az Emberiség egészében. Teljesen világos, hogy ennek az egymást kiegészítő kettősségnek az elfogadására, megértésére, sőt elősegítésére új nyelvre, új reflexivitásra, egyetemességérzetre, azaz eleven, mintegy forradalmi testvérségre van szükségünk.” (*Jegyzetlapok evilági föltámadásunkról*)

Új Forrás 2014/10 – Szénási Zoltán: „nyilak láthatatlan lángra!” Szubjektív jegyzetek egy könyvhöz

(7) Nem állítanám, hogy mindent ugyanúgy látok, ugyanúgy érzékelek és értelmezek a világból, mint VP, de ez a különbözőség – legyen szó tényleges párbeszédéről vagy az olvasás néma dialógusáról – éppen a közös alap megtalálásának a lehetőségével kecsegtet. Amikor a fenti idézetet olvastam, őszintén örültem, mert ez például számomra egy nemvárt egyetértés VPvel. S a kötetnek van legalább két nagyon fontos esszéje (a két részletben közölt *Szabásminta: Egy keresztény egzisztencia látásmódjáról* és a *Nem materializmus, hanem metarealizmus* címűek), melyek – bár egyértelműen VP keresztény hitére, műveltségére, kultúrájára alapozódnak – mindenkinek szólnak, mindenkit párbeszédre szólítanak. S azt hiszem, éppen ezért rendkívül fontos VP esszéírói életműve: szelíden, szeretettel, hitelesen, de megingathatatlan határozottsággal folyamatosan hírt ad egy (a) keresztény egzisztencia létéről, jelenlétéről.

¹ VP idézi Szedő Dénesről szóló írásában.